

GÖRGÉNYI Iлона*
Környezetvédelmi büntetőjog az európai elvárásokra figyelemmel**

Bevezetés

A környezet büntetőjog általi védelme meglehetősen újnak tekinthető, amelyről az 1970-es évektől beszélhetünk.¹ Az ENSZ 1972. évi stockholmi környezetvédelmi konferenciája óta² sok ország aktív e területen. S a nemzetközi/európai dokumentumok számában jelentős emelkedés következett be.

Az Európai Unióban sok közös kihívás létezik, ideértve a környezeti bűnözést is. Az európai környezetvédelmi büntetőjogra figyelemmel együttes fellépés szükséges a környezet védelme érdekében.

A 2020-ig tartó időszakra szóló, a „Jólét bolygónk felélése nélkül” című általános uniós cselekvési programot tartalmazó, az Európai Parlament és a Tanács 1386/2013/EU határozata (a továbbiakban: *hetedik környezetvédelmi cselekvési program*)³ kifejezetten tartalmazza, hogy az Európai Unió működéséről szóló Szerződés (EUMSZ) 191. cikkének (2) bekezdése szerint, az uniós környezetpolitika célja a védelem magas szintjének biztosítása.⁴ A hetedik környezetvédelmi cselekvési programnak uniós és nemzetközi szinten is támogatnia kell a fenntartható fejlődésről rendezett 2012. évi ENSZ-konferencia (Rio+20) eredményeinek és az ott tett vállalásoknak a végrehajtását.⁵

Iлона Görgényi: Protection of the environment through criminal law considering the european standards – Környezetvédelmi büntetőjog az európai elvárásokra figyelemmel. *Journal of Agricultural and Environmental Law* ISSN 1788-6171, 2018 Vol. XIII No. 25 pp. 46-80 doi: 10.21029/JAEL.2018.25.46

* dr. jur., PhD, dr. habil., egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék, e-mail: bolilona@uni-miskolc.hu

** *A tanulmány az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.*

¹ Michael Faure: Law development of Environmental Criminal Law in the EU and its Member States, *Review of European Community and International Environmental Law*, 2017, 26/2, 139.

² Az ENSZ környezetvédelmi konferenciák tíz évenkénti szervezése: United conference on Human Environment, Stockholm (1972), Stockholm plus ten Conference, Nairobi (1982), UN Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro (1992), World Summit on Sustainable Development, Johannesburg (2002), Conference on Sustainable Development, commonly known as the Rio+20 UN Conference, Rio de Janeiro (2012).

³ A Európai Parlament és a Tanács 1386/2013/EU határozata a „Jólét bolygónk felélése nélkül” című, a 2020-ig tartó időszakra szóló általános uniós környezetvédelmi cselekvési programról (2013. november 20.).

⁴ Preambulum (20).

⁵ Preambulum (32).

A hetedik környezetvédelmi cselekvési programban meghatározott célkitűzések eléréséhez szükség van a tagállamok és az érintett uniós intézmények maradéktalan kötelezettségvállalására és arra, hogy vállalják a felelősséget a programtól várt előnyök megvalósításáért.⁶

A hetedik környezetvédelmi cselekvési program kilenc célkitűzést tartalmaz, amelyek közül az első három az ún. tematikus prioritásokat jelentik: (a) az Unió természeti tőkéjének védelme, megőrzése és fejlesztése; (b) erőforrás-hatékony, zöld és versenyképes, karbonszegény uniós gazdaság kialakítása; (c) az uniós polgárok megóvása a környezettel kapcsolatos terhelésektől, valamint az egészségüket és jólétüket fenyegető kockázatoktól.⁷

A büntetőjog fő célkitűzése és feladata az alkotmányos jogok védelme. Sok országban szerepel az alkotmány rendelkezései körében az egészséges környezethez való jog. A környezet védelmét illetően a magyar rendelkezések a 2012. évben hatályba lépett új alkotmányban találhatóak. Egyrészt Magyarország Alaptörvényének⁸ a XX. cikke releváns: (1) Mindenkinnek joga van a testi és lelki egészséghez. (2) Az (1) bekezdés szerinti jog érvényesülését Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő.

Az egészséges környezethez való jog része Magyarország Alaptörvényének, s nagy jelentőséggel bír a XXI. cikk: (1) Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez. (2) Aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni. (3) Elhelyezés céljából tilos Magyarország területére szennyező hulladékot behozni. Magyarország elismeri és szentesíti mindenkinnek a jogát az egészséges környezethez.

1. A büntetőjog, a közigazgatási jog és a polgári jog szerepe a környezet védelme terén

A környezetvédelmi büntetőjog célkitűzéseire koncentrálna kiemelés igényel, hogy a környezet és a környezeti elemek abszolút büntetőjogi védelme nem lehet a büntetőjog feladata, mert a környezetterhelések bizonyos formái megengedettek. Ezért csupán az ökológiai érdekek relatív védelme lehet célkitűzés.

⁶ Preambulum (5).

⁷ 2. cikk (1) bek. a)-c) pontok.

⁸ Magyarország Alaptörvénye (2011. április. 25.).

A büntetőjogi, a közigazgatási jogi és a civiljogi megközelítések összehasonlítása a környezet elleni bűncselekményekkel összefüggésben⁹

	Büntetőjogi megközelítés	Közigazgatási jogi megközelítés	Civiljogi perek
Cél	Büntetés és elrettentés; esetlegesen helyreállítás vagy az újabb bűncselekmény megelőzése A cselekmény erős morális elítélésének kifejezése	A jövőbeni károkozás megelőzése és/vagy helyreállítás; enyhe elrettentő hatás	Kompenzáció és/vagy helyreállítás; elrettentés; néhány jogrendszerben szankció
Ki indítja meg a pert	Ügyész	Közigazgatási hatóságok	A környezet elleni bűncselekmények áldozatai és néhány esetben nem kormányzati szervek indítanak pert a károkozók ellen
Az eljárás hossza	Több év is lehet	A hatóságok gyakorta gyorsan reagálnak	Az eset komplexitásától függ, akár több év is lehet
A környezet elleni bűncselekmények áldozatainak és a nem kormányzati szervezetek a részvételi lehetősége	Az áldozatok, mint személyek tipikusan meghatározott eljárási jogok birtokában vannak; esetlegesen lehetőségük van polgári igény érvényesítésére a büntetőeljárás során vagy további nyomozás lefolytatására a nem kormányzati szervek részére	A tagállamokban eltérő megközelítések léteznek attól függően, hogy a közigazgatási hatóságok tevékenységének bírósági felülvizsgálatát csupán azok indítványozhatják-e, akiknek ez jogos érdekét érinti vagy pl. a nem kormányzati szervek is	Az áldozatok, mint felperesek teljes részvétele az eljárásban; néhány tagállamban a nem kormányzati szervek is szerepelhetnek felperesként meghatározott károk esetében
Nyomozás	Elsődlegesen az ügyészé a bizonyíték szolgáltatásának felelőssége; a felhasználható bizonyítási eljárások (pl. telefonhallgatás) a bűncselekménytől függenek	A hatóságoknak képesnek kell lennie demonstrálni, hogy a közigazgatási hatósági eljárást lehetővé tevő jogi normák követelményei teljesülnek	A feleknek saját maguknak kell beszerezniük a kérelmük alátámasztására szolgáló bizonyítékokat; a bizonyítékoknak csupán meghatározott fajtái használhatók fel

⁹ Synthesis of the Research Project “European Union Action to Fight Environmental Crime” EFFACE European Union Action to Fight Environmental Crime, 2016, 31.

A bizonyítottság minimális szintje	A büntetőeljárások során rendszerint magas szintű bizonyítottság szükséges az ítélet meghozatalához („in dubio pro reo”)	A büntetőeljáráshoz viszonyítva alacsonyabb szintű bizonyítottság szükséges	Tipikusan alacsonyabb szintű bizonyítottságra van szükség, mint a büntetőeljárások során
Költségek	Az eljárás költségeit többnyire az állam viseli; relatíve magas költségek vannak az állam számára, köszönhetően többek között a magas szintű bizonyítottság követelményének és az eljárások hosszának/komplexitásának	Tipikusan alacsonyabb költségekkel jár az állam számára, mint a büntetőeljárások, többek között a kevésbé komplex eljárásnak köszönhetően	Relatív alacsony költségek az állam számára, ám sokszor magas költségek a felek számára, miután az ő felelősségük a bizonyíték szolgáltatása

A közigazgatási jognak és a polgári jognak jelentős szerepe van a környezetvédelemben, de mindez nem elégséges. A környezet védelme terén a büntetőjog szintén szerepet játszik, a végső eszközt jelenti (last resort). Ezért gyakran kerül említésre a büntetőjog kiegészítő szerepe. A XV. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus határozatában hangsúlyozta, hogy „A mértékletesség elve alapján a büntető szankciók alkalmazására akkor kerüljön sor, amikor a polgári jogi és a közigazgatási jogi szankciók nem megfelelőek vagy hatástalanok bizonyos környezet elleni bűncselekményekkel szemben.”¹⁰

A környezetvédelem területén a büntetőjog közigazgatási joggal való kapcsolata általában szükségszerű. Nemzetközi szinten a környezet elleni bűncselekmények három csoportja különböztetendő meg a büntetőjog és a közigazgatási jog egymáshoz viszonyulására figyelemmel: (a) a közigazgatási jogtól abszolút függő bűncselekmények, (b) a közigazgatási jogtól relatíve függő bűncselekmények, (c) a közigazgatási jogtól abszolút független bűncselekmények.¹¹

A közigazgatási jog meghatározza a megengedett szennyezés és elfogadott kockázat mértékét a legtöbb környezetvédelmi területen, oly módon, hogy a szennyezés megengedett mértékének eldöntése a közigazgatási hatóságok jogkörébe tartozik. A környezetvédelmi büntetőjog és a közigazgatási jog ilyen összekapcsolódása problémát vethet fel, mert a környezeti bűncselekmények nem eléggé meghatározottak, mivel azok a közigazgatási jogon és a hatósági döntéseken is alapulnak. Bizonyos esetekben a jogalkotó csak a büntetőjogi felelősségre vonás kereteit határozza meg, a döntési jogkört a közigazgatási hatóságokra hagyva a konkretizált feltételek meghatározása terén. S ez problematikus lehet a legalitás elve tükrében.

¹⁰ Recommendation of Section I on Crimes against the environment. Application of the general part, in: XV.th International Congress of Penal Law, Rio de Janeiro, 4-10 September 1994, *International Review of Penal Law*, 1995/1-2, 50.

¹¹ Günther Heine – Volker Meinberg: Environmental Criminal Law in Europe, in: Günther Kaiser (szerk.): *Crime and Criminal Policy in Europe. Proceedings of the II. European Colloquium*, Freiburg, Max-Planck Institute for Foreign and International Penal Law, 1990, Vol.43, 6-8, 22.

A „lex certa” követelményre figyelemmel a büntetendő magatartás körülírásának egyértelműnek kell lennie. Szükséges a (törvényi) meghatározottság a környezeti bűncselekmények definiálása terén. A végső konklúzió az, hogy amennyire lehetséges, a bűncselekményeket a büntetőjognak kell meghatározni és amennyire lehetséges, a büntetőjognak a közigazgatási jogtól függetlenül kell léteznie.

Súlyos környezetszennyezés esetén a büntetőjog és a közigazgatási jog függetlenedhet egymástól. A közigazgatási beleegyezés (felhatalmazás) irreleváns azokban az esetekben, amikor a környezet igénybevétele halált vagy bárkinek súlyos testi sérülést okoz vagy azok konkrét veszélye áll fenn. Ennek megnevezése az *ún. autonóm bűncselekmény*. Ezen harmadik modell szerint, azaz amikor a súlyos környezeti bűncselekmény abszolút független a közigazgatási jogtól, az elkövető a közigazgatási engedély megléte esetén is büntethető. Az autonóm bűncselekmény megtalálható különböző európai dokumentumokban, így például „A környezet büntetőjog általi védelméről szóló egyezmény”-ben¹² is.

2. Az európai standardok általános jellemzői a környezetvédelmi büntetőjogban

A környezet büntetőjogi védelméről szóló egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) megalkotása – amelyet 1998-ban, az Európa Tanács égisze fogadtak el, – nyolc évet vett igénybe, s az aláírásra ugyancsak 1998. évtől nyílt lehetőség.

Az Egyezmény a közös politika szükségességét illusztrálja és törekszik a nemzeti jogalkotások harmonizációjára, bizonyos környezeti bűncselekményekkel kapcsolatban. A konvenciót azonban a tagállamok nem siettek ratifikálni és átültetni a belső jogukba, de – közvetett módon – az európai uniós jogalkotási törekvéseknek mégis az alapját képezte. Így kiemelendő, hogy az Európai Unió Tanácsának *a környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2003/80/IB kerethatározata* (a továbbiakban: Kerethatározat) a preambulumban tartalmazza az Egyezményre történő utalást, amelyet figyelembe vettek a Kerethatározat rendelkezéseinek megfogalmazásakor.¹³

Az Egyezményben meghatározott öt bűncselekményi kör lényegében átkerült a fenti Kerethatározatba és *a környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2008/99/EK irányelv*be (a továbbiakban: Irányelv)¹⁴ is.

¹² Convention for the Protection of the Environment through Criminal law. Council of Europe, Strasbourg, 4 November, 1998.

¹³ A Tanácsnak a környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2003/80/IB kerethatározata a preambulumban, a (10) bekezdésben a következőket tartalmazza: 1998. november 4-én az Európa Tanács elfogadta a környezet büntetőjog általi védelméről szóló egyezményt, amelyet figyelembe vettek a jogi eszköz rendelkezéseinek megfogalmazásakor.

¹⁴ 2008/99/EK irányelv a környezet büntetőjog általi védelméről.

2.1. Unió jogalkotási nehézségek a környezet büntetőjog általi védelme terén

Dánia javaslatára a *Tanács* 2000. évben kerethatározat-tervezetet dolgozott ki a súlyos környezetkárosító bűncselekmények leküzdéséről, s ugyanezen évben megállapodott annak elfogadásáról.¹⁵ Ezzel párhuzamosan a *Bizottság* is jogszabályalkotásba kezdett és 2001. évben elfogadta a környezet büntetőjog általi védelméről szóló irányelv-javaslatot.¹⁶ A Bizottság célja az volt, hogy biztosítsa a közösségi környezetvédelmi elvárások hatékonyabb alkalmazását a bűncselekmények minimumlistájának közösségi szintű meghatározásával. Ezáltal a környezet büntetőjogi védelmének kérdése a Tanács és a Bizottság közötti hatásköri vita középpontjába került („pillérek” harca).

A Tanács a fenti irányelv-tervezetet nem vitatta meg,¹⁷ hanem 2003. január 27-én elfogadta a környezet büntetőjog általi védelméről szóló Kerethatározatot. Az Európai Parlament által támogatott Bizottság 2003. április 15-én az Európai Bírósághoz fordult, az első és a harmadik pillér közötti hatáskör megosztásának a kérdésében, az EKSZ 174-176. cikkeinek megsértése miatt.

A környezetvédelmi büntetőjog alakítását illetően az Irányelv versus Kerethatározat, az Európai Közösség kontra Európai Unió,¹⁸ azaz a párhuzamosan kialakult két jogalap összeütközése és vitája kérdésében az Európai Bíróság a 2005. szeptember 13-i ítéletével¹⁹ megsemmisítette a Kerethatározatot, formai, alaki indokokra figyelemmel és – az EKSZ 175. cikke szerint – hatáskör túllépése miatt.

Az Európai Bíróság ezen döntésétől kezdődően lényegében a „nem tevés” időszaka kezdődött az európai környezetvédelmi büntetőjog területén. Az Irányelv elfogadásáig az alapjogvita a környezet büntetőjog általi védelméről és a hatásköri konfliktus feloldásáról szintén nyolc évet vett igénybe.

¹⁵ Jogalap az Európai Unióról szóló szerződés, és különösen annak a 29. cikke, 31. cikk e.) pontja és 32. cikk (2) bek. b.) pontja. Ezen időpontig az Egyezményt 11 ország írta alá: Belgium, Dánia, Finnország, Franciaország, Németország, Görögország, Izland, Luxemburg, Svédország, Ausztria és Románia.

¹⁶ Jogalap az Európai Közösséget létrehozó szerződés 175. cikkének (1) bekezdése.

¹⁷ Ligeti Miklós: Környezetvédelmi büntetőjog, in: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve*, Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008, 621.

¹⁸ Részletesebben: Kovács Ágnes: A környezet büntetőjogi védelmének közösségi szabályairól, *Belügyi Szemle* 2005/5, 123-132.; Laczi Beáta: „Irányelv kontra kerethatározat”, *Környezetvédelmi büntetőjogi szabályozás az Európai Unióban*, *Magyar Jog*, 2006/10, 577-590.; Farkas Ákos: Az Európai Unió büntetőjog fejlődésének újabb állomásai, in: *Tanulmányok Dr. Dr.h.c. Horváth Tibor professor emeritus 80. születésnapja tiszteletére*. Bűnügyi Tudományi Közlemények 8., Miskolc, Bíbor Kiadó, 2007, 483-507.; Kóhalmi László: Az európai környezeti büntetőjog fejlődési irányai és problémái, *Rendészeti Szemle*, 2009/1, 42-63.; Görgényi Ilona: A környezetvédelmi büntetőjog megújulása az új évezredben, *Miskolci Jogi Szemle*, 2011/különszám, 94-105.

¹⁹ A Bíróság C-176/03. sz., Bizottság kontra Tanács ügyben hozott ítélete (EBHT 2005, I-07879).

Az Irányelv konzervatív szabályozási filozófián alapul. A Kerethatározattól eltérően az elfogadott Irányelv 9 bűncselekményt tartalmaz, de lényeges az a tartalmi eltérés, miszerint az Irányelvben nem szerepel autonóm környezet elleni bűncselekmény, amely visszalépést jelent. Ezért valamennyi tényállás immanens elemeként tartalmazza a 3. cikk bevezető része – a szándékosan vagy legalább súlyos gondatlansággal történő elkövetés mellett – a magatartás jogellenességét [2. cikk a) pont].²⁰ A jogellenesség fogalma az Irányelvben – összevetve a Kerethatározattal, – bővült az Euratom Szerződésre történő utalással. A környezetvédelem területén a nukleáris tevékenységekre vonatkozó közösségi fellépésnek a jogalapja az Euratom Szerződés III. fejezete. Az Irányelvnek való megfelelés határidejeként 2010. december 26. napja került meghatározásra.

Az európai büntetőjogra, a környezetvédelmi büntetőjog egészére és a tagállamok jogalkotására is kihatással volt az, hogy a témánk szempontjából két releváns döntése született az Európai Bíróságnak, két éven belül.²¹

2.2. A környezettel kapcsolatos rendelkezések az európai uniós szerződésekben

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának²² szoros kapcsolódási pontja jött létre az Európai Unióról szóló szerződés 6. cikkével. Az EU Charta 37. cikke értelmében a magas színvonalú környezetvédelmet és a környezet minőségének javítását be kell építeni az uniós szakpolitikákba és a fenntartható fejlődés elvével összhangban biztosítani kell a megvalósulásukat. A környezeti bűncselekményekkel szembeni fellépés komplex feladat.

²⁰ 2. cikk a) pont: „jogellenes”:

i. az EK-Szerződés értelmében elfogadott, az A. mellékletben felsorolt jogszabályok megsértése; vagy

ii. az Euratom-Szerződés hatálya alá tartozó tevékenységek tekintetében az Euratom-Szerződés értelmében elfogadott, a B. mellékletben felsorolt jogszabályok megsértése; vagy

iii. az i. és ii. pontban említett közösségi jogszabályokat alkalmazó tagállami törvény, közigazgatási rendelet vagy tagállami illetékes hatóság által hozott határozat megsértése.

²¹ Egyrészt a Tanácsnak a hajók által okozott szennyezésre vonatkozó jogszabályok végrehajtásához szükséges büntetőjogi keret megerősítéséről szóló 2005/667/IB kerethatározatáról, másrészt az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a hajók által okozott szennyezésről és a jogsértésekre alkalmazandó szankciók bevezetéséről szóló 2005/35/EK irányelvről van szó. A 2005/35/EK irányelvet büntetőjogi intézkedésekkel kiegészítő 2005/667/IB tanácsi kerethatározatot az Európai Bíróság 2007. október 23-án megsemmisítette, nyomatékosítva azt is, hogy a Közösség hatásköre nem terjed ki a büntetések fajtájának és mértékének a meghatározására. S az irányelvet büntetőjogi szabályokkal kiegészítő kerethatározat megsemmisítése folytán keletkezett jogi hiátus megszüntetése érdekében javaslatot dolgoztak ki a 2005/35/EK irányelv módosításáról.

²² Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változatának 6. cikk (1) bekezdése értelmében – amely megfelel az EUSZ korábbi 6. cikkének, – Az Unió elismeri az Európai Unió Alapjogi Chartájának 2000. december 7-i, Strasbourgban 2007. december 12-én kiadott szövegében foglalt jogokat, szabadságokat és elveket; e Charta ugyanolyan jogi kötőerővel bír, mint a Szerződések.

*Az európai uniós szerződések környezetvédelmi előírásai*²³

Az Európai Unióról szóló szerződés	
EUSz. 3. cikk (3) bek. (Az EUSz. korábbi 2. cikke)	Az Unió céljai (ide értve a fenntartható fejlődést, amely a környezet minőségének magas fokú védelmével és javításával párosul)
EUSz. 21. cikk (2) bek. d) és f) pontok (Az EUSz. korábbi 36. cikke)	Az Unió külső tevékenysége által hozzájárul olyan nemzetközi intézkedések kidolgozásához, amelyek a fenntartható fejlődés biztosítása érdekében a környezet minőségének megőrzésére irányulnak
Az Európai Unió működéséről szóló szerződés	
EUMSZ. 4. cikk	Megosztott hatáskörök, az őszinte együttműködés alapelve.
EUMSZ. 11. cikk (Az EK Sz. korábbi 6. cikke)	Az integráció alapelve, fenntartható fejlődés.
EUMSZ. 13. cikk (Az Amszterdami Szerződés korábbi 10. jegyzőkönyvének melléklete)	Az állatok kíméletére vonatkozó követelmények integrációja.
EUMSZ. 34. cikk (Az EK Sz. korábbi 28. cikke)	A behozatalra vonatkozó mennyiségi korlátozások tilalma
EUMSZ. 36. cikk (Az EK Sz. korábbi 30. cikke)	A 34. cikk által felállított tilalom alóli kivétel az emberek, az állatok és növények egészségének és életének védelme érdekében
EUMSZ. 114. cikk (Az EK Sz. korábbi 95. cikke)	Belső piac
EUMSZ. 191. cikk (Az EK Sz. korábbi 174. cikke)	Környezetvédelem: Alapelvek és Célok
EUMSZ. 192. cikk (Az EK Sz. korábbi 175. cikke)	A környezettel kapcsolatos döntés-hozatal jogalapja
EUMSZ. 193. cikk (Az EK Sz. korábbi 176. cikke)	Szigorúbb tagállami védintézkedések és a környezeti intézkedések nemzeti finanszírozása

2.3. A magyar környezetvédelmi büntetőjog az európai uniós elvárások tükrében

Magyarországon az európai uniós követelményeknek való megfelelés és a 2003/80/ IB Kerethatározatban foglaltak teljesítése érdekében a törvényhozó a 2005.évi XCI. törvénnyel módosította a korábbi Büntető Törvénykönyvben található környezet elleni bűncselekményeket 2005. szeptember 1. napjával. Újrakodifikálta a „Környeztkárosítás”, a „Természetkárosítás” és „A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése” elnevezésű bűncselekmények törvényi tényállásait. A módosítások körében szerepelt a resztoratív megközelítés beiktatása is a környezetvédelmi büntetőjogba.²⁴ A Környeztkárosítás legenyhébben és közepes súlyossággal büntetendő eseteiben a jogalkotó bevezette a büntetés mellőzésének és korlátlan enyhítésének a lehetőségét az elkövető általi 'in integrum restitutio' esetén. Arra figyelemmel, hogy nagyobb érdek fűződik a környezet védelméhez és a környeztkárosítás helyreállításához, mint a tényleges megbüntetéshez.²⁵

²³ EU Environmental Law and Environmental Crime: An Introduction EFFACE European Union Action to Fight Environmental Crime, 2015, 9-10.

²⁴ 1978.évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről 280. § (4) bekezdés.

²⁵ A büntető ügyekben történő resztoratív igazságszolgáltatás a kettős fejlődési iránnyal jellemezhető kriminálpolitika része. Magyarországon a kettős nyomtávú büntetőpolitika 2003.

Azonban az Európai Bíróság 2005. szeptember 13-i ítéletével megsemmisített 2003/80/IB Kerethatározat miatt és a környezet büntetőjogi védelméről szóló 2008/99 EK irányelv átültetése érdekében indokolttá vált az egyes bűncselekményi tényállások kiegészítése. A környezet elleni bűncselekmények meghatározásának korábbi kerethatározat-konform jellege és a Kerethatározat lényeges tartalmának átemelése a 2008/99/EK irányelvbe, kiegészítéseket tett csupán szükségessé, a 2010. évi CLXI. törvénnyel.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978.évi IV. törvényben a Környetkárosítás, Természetkárosítás és Hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekményeket a „Közrend elleni bűncselekmények” című, XVI. Fejezet tartalmazta (IV. Cím: A közegészség elleni bűncselekmények). Ezen korábbi büntető kódexben az Orvvadászat és Orvhalászat az Állatkínzás törvényi tényállásának része volt. Ugyancsak az ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés büntetendővé nyilvánítása a Környetkárosítás bűncselekményi alakzatai között szerepelt. Továbbá a radioaktív anyaggal visszaélés, a nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés és az atomenergia alkalmazásával visszaélés a Közbiztonság elleni bűncselekmények körében voltak elhelyezve (XVI. fejezet, I. Cím).

Az új Büntető Törvénykönyv, a 2012. évi C. törvény 2013. július 1. napjától hatályos. A hazai környezetvédelmi büntetőjog körében új rendszertani, szabályozási változásra került sor. A korábbi Büntető Törvénykönyvben elszórtan elhelyezett környezet elleni bűncselekmények egy külön, önálló fejezetben találhatóak. A Környet és természet elleni bűncselekmények című XXIII. fejezet a következő 11 bűncselekményt tartalmazza:

Környetkárosítás (241. §), Természetkárosítás (242-243. §), Állatkínzás (244. §), Orvvadászat (245. §), Orvhalászat (246. §), Tiltott állatviadal szervezése (247. §), A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése (248. §), Ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés (249. §), Radioaktív anyaggal visszaélés (250. §), Nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés (251. §), Atomenergia alkalmazásával visszaélés (252. §).

3. A környezeti bűncselekmények miatti büntetőjogi felelősség egyes kérdései

A környezetvédelmi előírásoknak való megfelelés biztosítása nagyon fontos és szükséges azoknak az érvényesítése a büntetőjogi felelősségre vonás igénybevételével is. Az Irányelv 3.cikke a „Bűncselekmények” címet viseli, de csupán a magatartások köreinek a felsorolása olvasható kilenc pontban.

évben kezdődött. Az egyik tendenciát az alternatív szankciók, a diverziós megoldások, a mediáció stb. képezik, a másik tendencia a neorepresszív megközelítéssel jellemezhető a hazai kriminálpolitikában.

3.1. Matriális versus immatriális bűncselekmény a környezetvédelmi büntetőjogban

Az eredményt tartalmazó környezet elleni bűncselekmények körében bizonytalanságok és komoly nehézségek merülhetnek fel az *okozati összefüggés* bizonyításakor. Amikor a tényállásban eredmény szerepel, az okozati kapcsolat megállapítása meglehetősen problematikus a tárgyi oldalon.

A környezetkárosodás bekövetkezése igen gyakran hely és idő függvénye, mert az adott helyen, adott időben bekövetkezett, de ugyanott más időpontban vagy máshol nem következett volna be. Ilyen kumulációs bűncselekmény lehet például a vízszennyezés. A komplex összefüggések, összegződő következmények és más hatások miatt gyakran merülnek fel bizonyítási nehézségek az okozatosság és a károsításra kiterjedő bűnösség (szubjektív elem) kapcsán is. Nem ritkán a környezetkárosítás hatása csak tudományos elemzéssel bizonyítható. Ugyanakkor büntetőjogi elvárás a környezetkárosítás esetén a (lehetséges) következmények előre látása a szándékosan (dolus directus, dolus eventualis) vagy tudatos gondatlansággal elkövetett bűncselekmények eseteiben.

A tényállásszerű eredményt nem tartalmazó (immatriális) bűncselekmény esetében célkitűzés az eredménnyel és az okozatossággal kapcsolatos különböző problémák megoldása arra figyelemmel, hogy a megvalósuláshoz nincs szükség eredményre. Az ilyen modell esetében a büntetőjogi felelősségre vonásnak nem feltétele az eredmény. Ilyen bűncselekmény megvalósulásához elegendő, ha az elkövető bűnösen megszegi a más jogszabályban vagy hatósági határozatban előírt kötelezettséget vagy tilalmat. A bűnös magatartás valójában engedetlenség a jogszabályi előírásokkal vagy hatósági rendelkezésekkel szemben. Az ilyen engedetlenséget a büntetőjog olyan mértékűnek tekinti, hogy a káros eredményre tekintet nélkül bünteti. Az engedély nélküli vagy az annak kereteit megsértő magatartás esetén bárki büntetőjogi felelősségre vonható. A hatósági előírásokat megsértő, illetve tipikusan környezetet veszélyeztető magatartás kriminalizálásáról van szó. Ezekben az esetekben az eredmény meghatározásával vagy bizonyításával kapcsolatos problémák nem merülnek fel. Az ilyen deliktumok azonban csak látszólag teremtenek egyszerűbb helyzetet. A környezetvédelmi büntetőjog közigazgatási joghoz (közigazgatási döntésekhez) való kötöttsége a legvitatottabb kérdések egyike.

3.2. A környezeti bűncselekmények szubjektív elemei

Számos probléma merül fel a büntetőjognak a környezet védelme érdekében történő alkalmazásakor. Sok nehézség jelentkezik a bizonyítás terén általában, s különösen a bűnösség bizonyítása kapcsán. Néhány országban, főleg a common law területen, így például Angliában az említett nehézségek leküzdése érdekében bevezették az ún. sztrikt felelősséget, amelynek azonban az „ára” a bűnösség elvének sérelme.

Az Irányelv a környezeti bűncselekmények különböző csoportjaira alapozza a büntetőjogi felelősséget: (a) szándékosan vagy (b) súlyos gondatlansággal történő elkövetés esetén. A nem súlyos gondatlansággal történő elkövetésre figyelemmel kérdésként merül fel, hogy milyen magatartás tekintendő sztrikt felelősséggel járó bűncselekménynek.

Angliában a common law bűncselekményeknek általában része a *`mens rea'*.²⁶ Kivételesen azonban néhány common law bűncselekmény is összekapcsolódik a sztrikt felelősséggel, de az ilyen bűncselekmény többnyire törvényen alapul. A sztrikt felelősség esetén az elkövető a szubjektív elem bizonyítása nélkül büntethető. A sztrikt felelősséggel járó bűncselekményeknek nem eleme a *`mens rea'*.

Ahogy arra utaltam, Angliában a legtöbb sztrikt felelősséggel járó bűncselekmény törvényben van meghatározva, és a bíróságok a törvény magyarázata alapján hozzák meg a döntést arról, hogy egy bűncselekmény sztrikt felelősséggel jár-e.²⁷

A sztrikt felelősség kialakulásáról a XIX. századtól beszélhetünk. Az ipari forradalmat követően a jogi szabályozás nagy arányban volt életbe léptetve olyan új területeken, mint a közlekedés, a fogyasztóvédelem, a kábítószerkontroll, a környezetvédelem stb. Az ilyen tevékenységek többsége komoly károkat okoz. Olyan álláspont került kialakításra, hogy a *`mens rea'* a jogszabály végrehajtása során problémákat vet fel és alááshatja annak hatékonyságát, s amennyiben szükséges a *`mens rea'* bizonyítása, a jog holt betűkké válna.

Az angol büntetőjogban alkalmazott elv szerint, amikor a törvényben nincs utalás a bűnösségi követelményre, akkor az a vélelem, hogy a *`mens rea'* bizonyítása szükséges. Ezt a vélelem nem mindig alkalmazandó a környezeti bűncselekmények esetén. Sok esetben nem szükséges bizonyítani a szennyező bűnösségét, mert a szennyezés megtörténéseinek pusztá ténye elégséges a környezeti bűncselekmény miatti felelősségre vonáshoz. A bíróságok az évek alatt számos alkalommal értelmezte a rendelkezéseket, annak érdekében, hogy szükséges vagy nem a bűnösségi követelmény beillesztése. Azonban nincs olyan jogi szabályozás, amely egyértelműen jelzi, hogy a *`mens rea'* szükséges-e vagy sem. Annak eldöntése, hogy sztrikt felelősséggel járó bűncselekményről van-e szó, a bíró feladata.

Annak, hogy a bíró olyan következtetésre jusson, hogy a *`mens rea'* bizonyítása nem szükséges, lényegében három alapozása van:²⁸ (a) *A jogi szabályozás szóhasználat:* Amikor például a bűncselekmény törvényi szövegezésében az „okozás” szerepel, a bíróság azt az általános megközelítést alkalmazza, hogy a *`mens rea'* nem szükséges. (b) *A jogi szabályozás tárgya:* Amikor olyan területet érint a jogi szabályozás, amely kapcsán az embereknek kevés választása van, hogy vásárol-e ételt vagy italt, avagy lélegzik-e, nagyobb az esély a *`mens rea'* elutasítására. (c) *A szankcionálás:* Amennyiben a bűncselekmény szabadságvesztéssel büntethető, különösen akkor, ha annak mértéke szigorú, ez azt jelzi, hogy a Parlamentnek nem állhatott szándékában a sztrikt felelősség körébe utalás. Minél nagyobb a büntetés, annál kisebb a valószínűsége annak, hogy a bíróság a bűncselekményt a sztrikt felelősségűek egyikének tekinti.

²⁶ A *`mens rea'* latin terminológia, jelentése bűnös tudat.

²⁷ Richard J. Stafford: *Private prosecutions*, London, Shaw and Sons, 1989, 17.

²⁸ Stafford 1989, 20-25.

Bár ez sem egyértelmű, mert ezek között súlyos büntetéssel, akár szabadságvesztéssel fenyegetettek is vannak.²⁹

Azon igazságszolgáltatásokban is, ahol elfogadott a sztrikt felelősség, kritikák fogalmazódtak meg, s a tradicionális ellenérv szerint az igazságtalan, valamint vitatható és bizonytalan. A sztrikt felelősséggel kapcsolatosan a probléma az, hogy senki nem tudja, mennyire sztrikt. Utilitarista érvelési szempontból kevés a bizonyíték arra, hogy ezen felelősségi forma következtében gondosabbá válnak az emberek.

3.3. Szankciók

Az EU tagállamokban a szabadságvesztés és a pénzbeli szankciók, mint lehetséges szankciók legalább alkalmazhatóak. Az utóbbi általában a pénzbüntetést jelenti a tradicionális büntetőjogban. Számos vizsgálatból tudjuk azonban, hogy a lehetséges pénzbüntetés már gyakran része a költségek kalkulálásának.

*A szabadságvesztés tartama és a pénzbüntetés mértéke a környezet büntetőjog általi védelméről szóló irányelvben meghatározott bűncselekmények esetén a különböző tagállamokban*³⁰

Tagállam	Az Irányelv 3. cikk b) bekezdése	Az Irányelv 3. cikk d) bekezdése	Az Irányelv 3. cikk g) bekezdése
Észtország	<ul style="list-style-type: none"> – 3 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés (természetes személyek számára 30-500 napi tétel; jogi személyek számára: 3 200 €-tól 16 millió €-ig) 	<ul style="list-style-type: none"> – 1 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés (természetes személyek számára 30-500 napi tétel; jogi személyek számára: 3 200 €-tól 16 millió €-ig) 	<ul style="list-style-type: none"> – 5 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés (természetes személyek számára 30-500 napi tétel; jogi személyek számára: 3 200 €-tól 16 millió €-ig)
Franciaország	<ul style="list-style-type: none"> – 7 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés: akár 150 000 € 	<ul style="list-style-type: none"> – 2 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés: akár 75 000 € 	<ul style="list-style-type: none"> – 7 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés: akár 150 000 €
Németország	<ul style="list-style-type: none"> – 5 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés 	<ul style="list-style-type: none"> – 5 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés 	<ul style="list-style-type: none"> – 5 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés
Lengyelország	<ul style="list-style-type: none"> – 5 évig terjedő szabadságvesztés – Személyes szabadság korlátozása – Pénzbüntetés (természetes személyek számára: 25 €-tól 175 000 €-ig; jogi személyek számára: 250 €-tól 1 210 000 €-ig) 	<ul style="list-style-type: none"> – 6 hónaptól 8 évig terjedő szabadságvesztés – Személyes szabadság korlátozása – Pénzbüntetés (természetes személyek számára: 25 €-tól 175 000 €-ig; jogi személyek számára: 250 €-tól 1 210 000 €) 	<ul style="list-style-type: none"> – 5 évig terjedő szabadságvesztés – Személyes szabadság korlátozása – Pénzbüntetés (természetes személyek számára: 25 €-tól 175 000 €-ig; jogi személyek számára: 250 €-tól 1 210 000 €-ig)

²⁹ C. M. V. Clarkson: *Understanding criminal law*. London, Fontana Press, 1995, 112-113.

³⁰ Synthesis of the Research Project “European Union Action to Fight Environmental Crime” EFFACE European Union Action to Fight Environmental Crime, 2016, 32-33.

Szlovákia	<ul style="list-style-type: none"> – 8 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés (természetes személyek számára: 160 €-től 331 930 €-ig; jogi személyek számára: 800 €-től 1 660 000 €-ig) 	<ul style="list-style-type: none"> – 10 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés (természetes személyek számára: 160 €-től 331 930 €-ig; jogi személyek számára: 800 €-től 1 660 000 €-ig) 	<ul style="list-style-type: none"> – 6 hónaptól 8 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés (természetes személyek számára: 160 €-től 331 930 €-ig; jogi személyek számára: 800 €-től 1 660 000 €-ig)
Szlovénia	<ul style="list-style-type: none"> – 30 naptól 12 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés 	<ul style="list-style-type: none"> – 30 naptól 12 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés 	<ul style="list-style-type: none"> – 30 naptól 5 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés
Spanyolország	<ul style="list-style-type: none"> – 6 hónaptól 2 évig terjedő szabadságvesztés, és – Pénzbüntetés 10-től 14 hónapig terjedő időtartamig 	<ul style="list-style-type: none"> – 6 hónaptól 2 évig terjedő szabadságvesztés, és – Pénzbüntetés 10-től 14 hónapig terjedő időtartamig 	<p>A növényvilághoz kapcsolódó bűncselekmények:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 6 hónaptól 2 évig terjedő szabadságvesztés, vagy – Pénzbüntetés 8-tól 24 hónapig terjedő időtartamig <p>Az állatvilághoz kapcsolódó bűncselekmények:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 6 hónaptól 2 évig terjedő szabadságvesztés, vagy – Pénzbüntetés 8-tól 24 hónapig terjedő időtartamig
Svédország	<ul style="list-style-type: none"> – 6 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés 	<ul style="list-style-type: none"> – 6 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés 	<ul style="list-style-type: none"> – 6 évig terjedő szabadságvesztés – Pénzbüntetés

Az Egyezmény kombinációs megoldásként tartalmazza egyrészt a környezet helyreállítására történő kötelezést, másrészt a nem vagy nem teljesen előre meghatározott olyan pénzbeli szankciót, mint a napi pénzbüntetés. Ennek gyakorlati előnye abban áll, hogy ki lehet kényszeríteni a bírósági döntés teljesítését azáltal, hogy a pénzüsszeg a késedelemnek megfelelően minden nap emelkedik. Azonban ez utóbbi szankció bizonytalan jellegű. Visszatérve a környezet helyreállításának megítélésére, a környezeti bűncselekmény által okozott kár nem mindig azonnal látható (kumulatív eredmény). Bizonyos foglalkozás vagy tevékenység gyakorlásától eltiltás, avagy engedély visszavonása szintén alkalmazandó. Az alternatív szankciók körében szóba jöhet például a közérdekű munkára kötelezés is.

A vagyonekobzás, mint büntetőjogi szankció szintén ismert sok országban. A környezeti bűncselekmények a „legjövödelmezőbb” bűnözői tevékenységek körébe tartoznak és az ilyen bűnözésből eredő jövedelem hasonlóan magas lehet, mint a kábítószer kereskedelem esetén. A környezeti bűncselekményekhez alacsony felderítési arány és nem súlyos szankciók kapcsolódnak.

4. Az Irányelv értékelése

Az Irányelv és a megalkotásának, alkalmazásának története nyomatékosítja a környezetvédelem harmonizációjának fontosságát az Európai Unióban. A környezeti bűncselekmények gyakran idéznek elő jelentős károsodást, nagy hasznot eredményeznek, miközben relatíve alacsony a bűnfelderítés kockázata. Ezért az Irányelvben szereplő elvárások hatékony módon történő végrehajtása szükséges.

A preambulum értelmében a környezet eredményes védelmének elérése céljából különösen szükség van fokozottan visszatartó erejű szankciókra az olyan környezetre káros tevékenységekkel szemben, amelyek jellemzően a levegő – beleértve a sztratoszférát –, a talaj, a vizek, az állatok vagy növények – beleértve a fajok megőrzését –, *jelentős károsodást* okozzák vagy okozhatják.³¹ A jelentős károsodás, mint határozatlan kifejezés fordul elő például a kilenc környezeti cselekmény köréből például az első,³² második,³³ negyedik³⁴ és ötödik³⁵ pontokban.³⁶ További példaként említendő a *nem elhanyagolható mennyiség*³⁷ *elhanyagolható mennyiség*,³⁸ *elhanyagolható hatás*,³⁹ *veszélyes tevékenység*, *veszélyes anyagok* vagy *készítménye*⁴⁰ és a *jelentős állagromlás*.⁴¹ Az ilyen fogalmak az anyagi jogi legalitás elvéből eredően nem felelnek meg a törvényi meghatározottság követelményének.

Az Irányelv szubjektív követelményként tartalmazza a szándékosan vagy súlyos gondatlansággal elkövetést,⁴² de a bűnös tudat meghatározását nem. Tehát a büntetőjogi felelősségre vonás megköveteli a legalább súlyos gondatlanság fennállását.

³¹ Preambulum (5).

³² 3.cikk a) pont.

³³ 3.cikk b) pont.

³⁴ 3.cikk d) pont.

³⁵ 3.cikk e) pont.

³⁶ Michael G. Faure: The implementation of the environmental crime directives in Europe, in: J. Gerardu – D. Grabiel – M.R. Koparova – K. Markowitz – D. Zaelke (edit.): *Ninth International Conference on Environmental Compliance and enforcement*, Washington, INECE, 2011, 368.

³⁷ 3. cikk c) pont.

³⁸ 3. cikk f) és g) pont.

³⁹ 3. cikk f) és g) pont.

⁴⁰ 3. cikk d) pont.

⁴¹ 3. cikk h) pont.

⁴² Preambulum (3).

A 3. cikk a környezet elleni magatartások kilenc körét tartalmazza, de csupán a legjellemzőbb környezet elleni cselekmények vannak felsorolva. Azonban további magatartások szintén relevánsak lehetnek. Az Irányelv revíziója során ezekre is tekintettel kellene lenni.⁴³

További probléma, hogy számos környezeti bűncselekmény a rejtett bűnözés része. S rendszerint hiányzik az azonnali áldozat, ezért áldozat nélküli bűncselekményről van szó, amely problémát okoz a környezeti bűncselekmény felderítése során.

A preambulum szerint is a tapasztalatok azt mutatják, hogy a jelenlegi szankciórendszer nem elég a környezetvédelemre vonatkozó jogszabályok teljes betartatásához.⁴⁴

Az Irányelv nem harmonizálja a szankciókat. Általános jellegű elvárásokat tartalmaz, miszerint a tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy a 3. és 4. cikkben említett bűncselekmények *hatékony, arányos és visszatartó erejű büntetőjogi szankciókkal* legyenek büntetendőek.⁴⁵

A vagyonek Kobzás, illetve a környezeti bűnözésből eredő haszon elvonását szükséges lenne hangsúlyozni. Ezen utóbbi bizonyosan növelné a büntetéskiszabás hatékonyságát.⁴⁶ Más dokumentumhoz hasonlóan az Irányelv módosításánál figyelembe kellene venni.

5. Kihívások

A jogalkalmazók, az ügyészek, a bírák és a rendőrök közötti környezetvédelmi kapcsolat megerősítése érdekében négy kulcsfontosságú európai környezetvédelmi hálózat ismeretes: (a) IMPEL, a Környezeti jog végrehajtásának és alkalmazásának elősegítésére létrehozott európai uniós hálózat, (b) ENPE, az Ügyészek Európai Környezetvédelmi Hálózata, (c) EUFJE, a Bírák Európai Uniós Környezetvédelmi Fóruma, (d) EnviCrimeNet, a környezeti bűnözés elleni küzdelemre összpontosító rendőrök hálózata.

2018. február 18-án a *LIFE program* elnevezésű, 2018-2020 közötti időszakra vonatkozó többéves munkaprogram került elfogadásra.⁴⁷ A környezetvédelmi előírásoknak való megfelelés biztosítása és az igazságszolgáltatáshoz való jog keretében a következő bűncselekmények kerültek kiemelésre:⁴⁸ (a) a vadon élő állatokkal és növényekkel való illegális kereskedelem, (b) a vadon élő állatokkal és növényekkel

⁴³ EnviCrimeNet Intelligence Project on Environmental Crime Report on Environmental Crime in Europe, (The Hague, 20.02.2015), 25.

⁴⁴ Preambulum (3).

⁴⁵ 5. cikk.

⁴⁶ Ragnhild Sollund-Faure – Michael-Niels – J. Philipsen-Veening Wouter: Conclusions and recommendations 'from the EFFACE Project on European action to Fight Environmental Crime, EFFACE, 2017, 13.

⁴⁷ A Bizottság 2018/210 végrehajtási határozata a Life program 2018-2020 közötti időszakra vonatkozó többéves munkaprogramjának elfogadásáról.

⁴⁸ A Bizottság 2018/210 végrehajtási határozata a Life program 2018-2020 közötti időszakra vonatkozó többéves munkaprogramjának elfogadásáról, 34.

kapcsolatos bűncselekmények, (c) a hulladékkal kapcsolatos bűncselekmények, (d) a vízszennyezés és/vagy illegális vízkivétel, (e) a levegőszennyezés.

A fenti program két alprogramból áll: Környezetvédelmi alprogram és Éghajlat-politika alprogram. A Környezetvédelem alprogram három kiemelt területet tartalmaz, többek között a biológiai sokféleséget.

(a) A biológiai sokféleséggel kapcsolatos 2010-es uniós stratégia céljai nem teljesültek. S az Európai Unió biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig szóló stratégiájának⁴⁹ céljai jelentős erőfeszítések nélkül ugyancsak nem fognak teljesülni. A tagállamoknak javítaniuk kell az uniós jogszabályok betartását, például az *arányos, hatékony és visszatartó erejű szankciók* révén.⁵⁰

A *biodiverzitást* csökkentő fő okok az élőhelyek megsemmisülése és pusztulása. A Natura 2000 területeken levő ökoszisztémák helyreállítása, megőrzése és javítása nagyon fontos. Kiemelendő, hogy az európai polgárok 65%-a él a Natura 2000 hálózat által védett területek 5 km-es, és 98%-a e területek 20 km-es körzetében.⁵¹

E fenti stratégia középpontjában a biológiai sokféleség és az ökoszisztéma-szolgáltatások állnak. Az ökoszisztémák helyreállítása pozitív hatással lehet az éghajlatváltozás mérséklésére. Ugyanakkor komoly aggodalomról beszélhetünk a biológiai sokféleség folyamatos csökkenése és az illegális kereskedelem miatt. Félő, hogy például az illegális kaviárkereskedelem kiirthatja a tokhalat a Dunából.

A környezeti bűnözés fenyegeti Európa vadvilágát. A vadon élő állatok illegális kereskedelme fenyegeti a biodiverzitást. A madarak illegális begyűjtése elleni küzdelem nagy kihívás. Azonkívül a másik veszély a fenntarthatóságra az illegális fakitermelés.

(b) Az Európai Unió elkötelezett az *illegális fakitermelés és az ahhoz kapcsolódó kereskedelem* elleni küzdelem iránt, amely továbbra is komoly problémát jelent világszerte. Az EU elfogadta a 995/2010/EU rendeletet (fatermék rendelet, a továbbiakban EUTR rendelet).⁵² Az illegális fakitermelés nagy nemzetközi jellegű, általános probléma. Pusztító hatással van a világ legértékesebb, még meglévő erdeire és veszélyezteti a biológiai sokféleséget. Szankciók az EUTR megsértése esetén: a szankciók köre eltérő a különböző tagállamokban, mert néhány tagállam csak közigazgatási szankciókat vezetett be, míg mások bizonyos kötelezettségek megszegését *bűncselekménynek* tekintik. A rendelet arra kötelezi a tagállamokat, hogy *hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciókat* szabjanak ki a jogsértések esetén.

(c) A tagállamok 2016. évben elfogadták az EU akcióprogramot a vadon élő állatok és növények illegális kereskedelme ellen. Ennek a célja a vadon élő állatokkal és növényekkel történő kereskedelmi elleni hatékonyabb fellépés megvalósítása 2020-ig.

⁴⁹ A Bizottság közleménye az Európai parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának- Életbiztosításunk, természeti tőkénk: a biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig teljesítendő uniós stratégia COM (2011) 244.

⁵⁰ Az Európai Parlament állásfoglalása a biológiai sokféleséggel kapcsolatos uniós stratégia félidős értékeléséről (2015/2137 (INI)), 27. pont.

⁵¹ Az Európai Parlament 2016. február 2-i állásfoglalása a biológiai sokféleséggel kapcsolatos uniós stratégia félidős értékeléséről (2015/2137 (INI)), L pont.

⁵² 995/2010/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet, COM (2016) 74.

A vadon élő állatokkal és növényekkel kapcsolatos bűnözés súlyos és növekvő fenyegetést jelent a környezetre, a biológiai sokféleségre és a fenntartható fejlődésre is. Szükséges a hatékony elrettentés a nyomozás, a vádemelés és a büntetéskiszabás megerősítésével.⁵³ Az Európai Unió a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelmének jelentős célpiaca és tranzitútvonala, és emellett egyes veszélyeztetett állat- és növényfajok esetében a jogellenes kereskedelem kiindulópontja is. A vadon élő állatokkal és növényekkel kapcsolatos bűncselekmények miatti enyhe büntetések komoly kihívást jelentenek.

6. Záró gondolatok

Az Európai Unió Bíróságának a környezetvédelmi büntetőjog körébe tartozó, 2005.szeptember 13-án hozott ítéletében (C-176/03) tükröződő gyakorlata intézményesült a Lisszaboni Szerződésben. A Lisszaboni Szerződés egyértelműsítette az Európai Unió büntető jogosultságát, azt, hogy a tagállamokat büntetőjogi rendelkezések megalkotására kötelezhesse. Az Európai Parlament és a Tanács a büntetőjog terén irányelvekkel szabályozási minimumokat határozhat meg. A Lisszaboni Szerződésben rögzített bűncselekményi kört /EUMSZ 83. cikkének (1) bekezdése/⁵⁴ –, amelyben nem szerepelnek kiemelten a környezet elleni bűncselekmények – az egységes közösségi szabályozás szempontjából a Tanács egyhangúan bővítheti, amely az európai környezetvédelmi büntetőjog további egységesítését segítheti elő.

Szükséges olyan szigorúbb jogszabályok bevezetése, amelyek a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelmét ugyanolyan súlyos bűncselekményként kezelik, mint a nemzetközi szervezett bűnözés más formáit.⁵⁵ A határon átnyúló szervezett bűnözés egyik legnagyobb és legkifizetődőbb formájává vált. A szervezett bűnözés és a súlyos bűncselekmények más formáit finanszírozza és szoros kapcsolatban áll azokkal.⁵⁶

Hasonlóan az ENSZ Bűnmegelőzési és Büntető Igazságszolgáltatási Bizottságának határozata⁵⁷ arra ösztönözi a tagállamokat, hogy a *fatermékek, valamint a vadon élő védett állatok és növények illegális kereskedelmét*, amelyben *bűnszervezeti csoportok is érintettek, súlyos bűncselekményként* kezeljék, s ezáltal azonos súlyúnak tekintsék az emberkereskedelemmel és a kábítószer-kereskedelemmel.⁵⁸

⁵³ Az Európai Parlament 2016.november 24-i állásfoglalása a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni uniós cselekvési tervről, 2016/2076 (INI), 17. pont.

⁵⁴ Terrorizmus, emberkereskedelem és a nők és gyermekek szexuális kizsákmányolása, tiltott kábítószer-kereskedelem, tiltott fegyverkereskedelem, pénzmosás, korrupció, pénz és egyéb fizetőeszközök hamisítása, számítógépes bűnözés és szervezett bűnözés.

⁵⁵ Az Európai Parlament 2016.november 24-i állásfoglalása a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni uniós cselekvési tervről, 2016/2076 (INI), 17. pont.

⁵⁶ Az Európai Parlament 2016.november 24-i állásfoglalása a vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni uniós cselekvési tervről, 2016/2076 (INI), A. pont.

⁵⁷ The Commission on Crime Prevention and Criminal Justice - Resolution 23/1 (2014) on strengthening a targeted crime prevention and criminal justice response to combat illicit trafficking in forest products, including timber.

⁵⁸ Az Egyesült Nemzetek keretében létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény: 2. cikk b) „súlyos bűncselekmény”: legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekményt megvalósító magatartás.

Az Európai Parlament ragaszkodott ahhoz, hogy a szervezett bűnözéssel, a korrupcióval és a pénzmosással foglalkozó EP Bizottság zárójelentésében intézkedéseket hozzon a környezeti bűnözés területén.⁵⁹ A korrupció kiszélesíti a szervezett bűnözést és különösen összekapcsolódik a vadon élő állatok és növények kereskedelmével. Ugyanakkor nagy kihívást jelent nemzetközi, regionális és országos szinten, mert a szervezett bűnözés egyértelmű definíciójáról nem beszélhetünk napjainkban.

A 2015-2020 közötti időszakra szóló európai biztonsági stratégia⁶⁰ a környezeti bűnözést, különösen a veszélyes hulladékok illegális szállítását és lerakását és a vadon élő állatok illegális kereskedelmét a szervezett bűnözés formáiként határozza meg, amelyet uniós szinten a környezeti bűnözéssel kapcsolatos jogszabályok felülvizsgálatával, a büntetőjogi szankciók átgondolásával kell kezelni.

⁵⁹ The Committee on Organised Crime, Money Laundering and Corruption of the European Parliament – Report on organised crime, corruption and money laundering: recommendations on action and initiatives to be taken (2013/2107(INI)).

⁶⁰ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Az Európai biztonsági stratégia, COM (2015) 185, 3.2. pont.